

Dødskammer eller livskilde

– mot en ny forståelse av forhistorien

Inntrykk og refleksjoner etter en reise til Bosnias pyramider i Visoko

Til tross for at Wikipedia forteller oss noe annet: Egypt og Bosnia har begge store pyramider til felles. Likevel – når byggingen av Egypts pyramider påstås å være påbegynt så sent som ca. 2650 f. Kr. – er pyramidene i Bosnia minst 12 000 år gamle, høyst sannsynlig mellom 25 000 og 34 000 år. Funn av radiokarbondatert organisk materiale tyder på det. Dersom aldersbestemmelsen er riktig, er det vårt århundres viktigste arkeologiske oppdagelse til nå. For funnet vitner om en avansert form for kultur, som nødvendigvis må føre til en radikal omskrivning av svært mye vi inntil nå trodde vi visste om det paleolittiske mennesket. Ja, også historien om Egypts pyramider må skrives om.

På hvilket grunnlag kan vi så hevde dette? Fylt til randen av nysgjerrighet og eventyrlyst dro vi til byen Visoko 10 mil fra kysten av Adriaterhavet for å ta pyramidene nærmere i øyensyn. Det skulle vise seg å bli en skjellsettende opplevelse både gjennom møter med guider og med pyramidene selv. I det følgende gir vi vår reisereberetning. Men først kan det være nyttig å kaste et kort blikk på egyptologiens historie og den «prestisjesituasjonen» som

Solpyramidens nordside sett i silhuett med fullmånen og to planeter ved dens side. Bildet ble tatt 1.7.2107 fra vår leide villa i Visokos nordlige bydel.

forskningsfeltet nå befinner seg i: For kulturens vugge må søkes langt tidligere enn antatt, slik nyere funn viser. Og akkurat det synes å være en kamel å svelge for mang en egyptolog.

Pyramidene stiller nye spørsmål til oss

Det vitenskapelige studium av oldtidens Egypt – den moderne egyptologien – oppstod i 1822. Jean-François Champollion (1790-1832) kunngjorde da at han ved hjelp av Rosettasteinen hadde dechiffrert hieroglyfene for første gang. Gjennom tilgangen til å tyde innskrifter og bevarte papyri beveget studiet seg dermed fra gjetninger til seriøst akademisk arbeid. Utover 1800-tallet fikk verden innblikk i mumier og pyramider, ja vi fikk et fascinerende innsyn i de gamle egypternes religiøse forestillinger. Kunnskapen om elvekulturene i Mesopotamia ble også utviklet, og slik festet diskursen seg om at verdens første virkelige høykultur startet i disse områdene for vel 5000 år siden. I dag, to århundrer etter Champollions innsats, har funn av f.eks. de 7-8000 år gamle byene Jeriko og Catal Hayuk og det 11500 år gamle templet Göbekli Tepe i Tyrkia satt kulturutviklingen i et nytt lys.¹

Om vi kjenner den egyptiske kulturens blomstringstid med rekken av faraoer, så er egypter-

nes byggverk ennå ikke forstått fullt ut. Det finnes ingen nedtegnelser om hvordan pyramidene ble bygget. I det enorme bygningskomplekset i Saqqara som regnes som det eldste, omgitt av en 10 m høy, rikt dekorert og 1600 m lang steinmur, er det 6 km med ganger i undergrunnen knyttet til 400 rom. Komplekset har også paviljonger, templer, trapper og graver, samt en trappepyramide. Riktignok er navnet Netjerkhet skrevet inn mange steder, både i ganger og rom. Dette knytter egyptologene til faraoen Djoser som regjerte fra 2630-2611 f.Kr. Men funnene av 40 000 plater og vaser er langt eldre enn trappepyramidens angitte alder.² Ellers er det lite å finne av utsmykning eller gjenstander i de mer enn 100 pyramidene i Egypt. Fortsatt er de gåtefulle med hensyn til byggemåte, alder og funksjon. Og det er ytterst få ledetråder

som kan gi sikre svar. Hvorfor ble ingen gravlagt der dersom pyramidene var gravkamre? Ennå har vi ikke fått svar på dette spørsmålet. Men nye funn de siste tiårene, av pyramider andre steder i ver-

Rosettasteinen. Foto: Hans Hillewaert

Bonaparte foran sphinxen, malt av Jean-Léon Gérôme

den, ser ut til å kunne bringe oss nærmere. Ja, det er nesten som om funnene som gjøres, oppfordrer oss til å stille nye spørsmål.

Kanskje kunne egyptologien søkt svar i andre forskningsspor hvis Napoleon hadde valgt å fortelle om natten han tilbrakte i Keopspyramidens kongekammer i 1798? En kan spørre seg. Men den nærmest likbleke erobreren nektet å fortelle noe i morgentimene da hans menn ankom kammeret. Som han selv sa: «Dere ville ikke ha trodd meg, om jeg sa hva som hendte!» Kanskje gjorde Napoleon bare et klokkelig valg idet han ante at tidens rådende vitenskapelighet allerede da ville rygget unna også hans åndelige opplevelser? Hendelsen tok han i alle fall med seg i graven på St. Helena i 1821. Det merkelige funnet av 2-3 cm med saltavleiringer som Abdullah Al Mamun, sønn av en kalif i Bagdad, gjorde da han i år 820 brøt seg inn i en pyramide i Egypt, er også del av historien. Det gjelder også nyere funn av mengder med sjødyr og fossiler opp til fem meter over pyramide-fundamentet på Gizaplatået – der også Keopspyramiden troner. Vitenskapelig utført radiokarbondatering viser en alder på 12 000 år og gir oss således en ledetråd til å anta enorme oversvømmelser i svært forgangne tider – med pyramidene til stede!³ Rekken av merkverdige funn og hendelser er lang. Om enn de kan være elegant dekket over.

Vi nevnte innledningsvis diskursen som festnet seg om tidsaspektet. Hvilke oppfatninger dannet så egyptologien seg om pyramidenes funksjon? De veldige konstruksjonene som er reist med uforståelig presisjon og stilt inn mot himmelens kardinalpunkter, forstått som himmelretningene eller solens plassering ved vår- og høstjevndøgn og sommer- og vintersolhverv, ble rett og slett bare sett på som faraoenes gravsteder, bygget av deres undersåtter – uten beviser.⁴ Pyramidene var simpelthen bare kamre bygget for å gravlegge de døde herskerne – og det i svimlende fart i de store faraoenes tid – helt fra rekken startet med Djoser eller Netjerkhet som leses som en omskrivning av hans navn. Som vitenskapelig sannhet blir dette hårdnakket fastholdt og utgjør i dag et ubevegelig fundament for den rådende diskursen selv om en rekke kvalifiserte stemmer og publikasjoner de siste tiårene peker mot andre konklusjoner.⁵

Vår reise til Bosnia-pyramidene

Da påvisningen av pyramider i Bosnia ble lagt frem i 2005 og 2006, ble det mottatt med undring og interesse. Allerede tre år etter, i august 2008, ble det holdt en internasjonal vitenskapelig konferanse (ICBP Conference) med deltakere fra 55 land. Fem av forskerne var fra Egypt og arkeologen og egyptologen Dr. Nabil Swelim var konferansens president. Men så – da det viste seg at Bosnia-pyramidene var både langt eldre og at de klart viste mot en annen funksjon enn det som tidligere har vært den allmenne oppfatningen i pyramideforskningen, valgte mange egyptologer å betegne det hele som ren spekulasjon. De kunne ha valgt å se det som fruktbare nye innspill til å forstå pyramidene også i Egypt, slik det ble gjort av en del egyptologer i starten.⁶ Reaksjonen preget av prestisje som etter hvert kom, med sjefsegyptologen Zawi Hawass i spissen – som aldri har besøkt Visoko – peker så vidt vi kan bedømme på nødvendigheten av et paradigmeskifte også innen denne vitenskapen.⁷

Funnene i Bosnia truer altså egyptologiens århundrelange forklaringer. Dette har mer og mer gått opp for oss etter at vi denne sommeren tilbrakte noen intense dager for å se nærmere på pyramidene der. Siden oppdagelsen i 2005 har stedet blitt verdens mest besøkte knutepunkt for arkeologiske utgravninger og vitenskapelige undersøkelser av pyramider der ulike forskere med de nyeste forskningsmetoder har deltatt og konkludert. Men også legfolk og arkeologiinteresserte trekkes til stedet, og de utgjør etter hvert flere hundre tusen. Artikkelen 1.2 2014 i Dagbladet der den fysikkutdannede Heidi Fjellstad forteller fra sine to reiser til Visoko gir en god innføring i det en møter, ser og opplever. Selv konkluderer hun som oss at det faktisk dreier seg om menneskeskapte og forhistoriske pyramider.⁸ Skjønt en del forskere tilbakeviser funn av pyramider og bruker Wikipedia til å fortelle offentligheten at det kun er snakk om naturens verk – og til tross for at mange spørsmål står ubesvarte – er det faktisk fastslått en svært høy alder på funnene. Ja, tallene som oppgis kan nok få hår og bust til å reise seg på historikere og arkeologer, som det gjorde på Napoleon av en ukjent grunn. For Chauvet-hulens 34 000 år gamle hulekunst og Göbekli Tepes avanserte og rikt dekorerte

steintempelkonstruksjoner og funnene her vekker helt andre forestillinger av våre forfedre enn det å se dem som primitive huleboere i kamp mot is, mammut og sabeltigre. De matematiske og kunstneriske evnene imponerer. Også byggekunsten. Vi ser nå at de riktig gamle må ha tenkt og opplevd annerledes enn oss omkring de store spørsmål. Og de må ha hatt tilgang til andre teknikker ut fra andre innsikter enn oss. Å forstå slike teknikker og innsikter er kanskje den største utfordringen vi har å løse.⁹

Før vi går nærmere inn på vår reiseberetning, skal noen av funnene nevnes mer inngående. Et sinnrikt og omfattende system av tunneller er under utgraving i Visoko. De ser ut til å føre til senteret av Solpyramiden som rager 220 m i været (mot Keopspyramidens 147 m). Byggematerialet er også fastslått: Rektangulære blokker laget av konglomerat bundet sammen av en betong med sterkere bindeegenskaper enn dagens, er gravd frem både på Sol- og Månepyramiden. En rekke gjenstander fra store støpte keramiske blokker med kvartskrystaller, mer enn 25 000 år gamle, samt mindre blokker med inskripsjoner av dels tydbare paleo-sanskrit glyfer som betegnes som forløpere til runene, til egenartede mindre gjenstander, er funnet. Til og med en liten pyramide som kan holdes i hånden, ble gravd frem i området ved Donje Mostre av tyske arkeologistudenter. Alderen på den er bestemt til ca. 4500 f. Kr. En inskripsjon gjort på paleo-sanskrit er gjentatt (se fotoet) og tydet til: styrken avtar ...

Overflaten både på Sol- og Månepyramiden er avdekket flere steder. Guidene vi møtte viste om på disse stedene. De var meget godt skolerte og formidlet funnene og ulike tanker om pyramidene ut fra flere faglige og personlige perspektiver. Et hovedpunkt for alle var at funnene bare synes

forståelige dersom spirituelle perspektiver bringes inn i diskursen. I den gir det ingen mening å se pyramidene bygget som graver, men snarere som innretninger bygget for å kommunisere med kosmiske så vel som med vår planets krefter, noe som ikke minst inkluderer de elektromagnetiske kreftene. Nye teknologier – med tanke på en slik ny tilnærming til pyramidene – er da også tatt i bruk i utforskningen – fra georadar, ultralydmålinger til målemetoder som avdekker ionisering.¹⁰ Også andre målemetoder ble nevnt der spirituelle virkninger søkes påvist, da gjennom individuelle meditative metoder. Vår reiseberetning vil i det følgende prøve å bringe noe av dette ned på jorden.

Veien til Visoko – øyet som ser

Bosnia-Hercegovina er ikke helt som andre land i Europa. Vi merket det på flere måter. Bakteppet vi brakte med oss var dels preget av medieminne fra Balkan-krigen, og det motstridende inntrykket Internett gir av pyramidene.¹¹ Da vi skulle passere ut av Kroatia og inn i Bosnia, ble vi utsatt for et uventet kontrollregime. Det var allerede påfallende på den kroatisk-siden av grenselven Sava med svært nøye undersøkelser av pass og leiebils papirer. Ved Bosnias grensepost ble vi nektet innreise og beordret tilbake da vi ikke hadde originalen av det grønne EU-passet, kun en kopi som italienerne hadde gitt oss. Neste morgen måtte vi derfor ta buss til Visoko. Nye

kontroller fulgte, alle måtte ut av bussen og inn i kø for å vise passet i en luke. Ved den bosniske grenseposten kom en offiser inn i bussen og samlet alle passene. Etter en halvtime fikk vi dem tilbake. Det skakk i oss da Kathrine ble bedt om å forklare sitt gule nødpass. Det ble med skrekken, men sannelig er de nøye på det. Vi tenkte for oss selv; er det den gamle konflikten som ligger til grunn for denne rigide praksisen?

Denne mandarinstore pyramiden er anslått å være 6500 år gammel.

Etter grensen la vi merke til en god del ruiner langs veien, antagelig etter krigshandlinger. Etter hvert ble vår oppmerksomhet fanget av vakker sang fra en guttegjeng bak oss. Ja, bussturer i fremmede land gir innblikk i hverdagslivet og anledning til å stille direkte spørsmål. I ettertid priste vi oss lykkelige for at det ble buss – selv om snittfarten var 40 km, og vi nådde Visoko etter vel seks timer. Enkelte steder kunne bussen kjøre på, og ved en jernbaneovergang uten signal kom toget tutende og farlig nær. Blikk som ble vekslet, tydet på at slik er det her, «take it or leave it». Vi fikk også en prat med de nærmeste passasjerene. Det var noen yngre kvinner, flere av dem fra Bosnia. Da vi spurte om pyramidene, lød svaret: «Det er ikke noe å se der, se heller på den vakre byen Mostar.» Mostar og den paleolittiske hulekunsten i Stolac var på vår liste, men uten leiebilen innså vi våre begrensninger. – Og ærlig talt; det vi møtte i Visoko, overgikk alle forventninger og kunne fylt uker.

Vår vert, Vileda, hentet oss ved bussstoppet. Som en del bosniere i denne delen av landet brukte hun hijab. Smilende tok hun seg av oss fra første stund. Vi fikk vite om hennes pågående doktorutdannelse omkring konfliktspørsmål på Balkan, og hun fortalte om sin undervisning på Universitetet i Sarajevo. Hun gav også tips om pyramidene som hun absolutt anerkjente betydningen av. Overnattingsstedet lå 600 m fra Solpyramiden, der vi så direkte på dens nordside som også er den mest imponerende. Vi gikk dit allerede på ettermiddagen og møtte den første guiden, en 21-årig historiestudent. Han tok oss med til utgravingsstedet fra 2006 hvor det er avdekket blokker, holdt sammen av en helt spesiell betong, ca. en meter under vegetasjonen. Aldersanslag er gjort på flere laboratorier i Europa etter funn av organisk materiale mellom lagene av sementblokker. 29 200 år +/- 400 år var resultatet på et institutt i Kiev i 2013.

Utgravninger av Solpyramidens nordside

Litt om Ravne og guidenes historie

Den unge guidens historie var interessant, også rent menneskelig. For et par år tilbake hadde han svevd mellom liv og død etter en lungebetennelse, og han følte at hans tilfriskning hadde sammenheng med hans jobb som guide. Han fortalte oss om andre tilfeller, bl.a. en Parkinson-rammet person som etter et opphold i undergrunnstunellene eller labyrinthene i Ravne ble langt bedre. Ja, alle de tre guidene vi ble kjent med hadde gjort livsendrende erfaringer, noe de så på som livsbefordrende virkninger av å oppholde seg nær pyramidene og undergrunnsgan-

To større keramiske steiner med innstøpte krystaller, K1 og K2, er til nå avdekket. Nederst sitter Kathrine ved K2.

gene. Irmaz, ny guide for året, hadde ankommet i 2016, nedbrutt med store helseproblemer. Etter stadige opphold i Ravne følte han seg kraftfull og helbredet, en fantastisk følelse som han sa.

Gangene ble oppdaget i 2006, og utgravninger foregår der parallelt med guidede besøk. Slike tunnelsystem finnes forresten mange steder i verden. I Visoko mener de som utfører utgravningene, at labyrinten vil føre til senter av Solpyramiden.¹² Men la oss si noe om egne opplevelser der inne i Ravnes ganger. Straks vi kom inn, og særlig etter én kilometers gange da vi var kommet ca. 500 m fra selve inngangen, ble det merkbart lettere å puste. Oksygeninnholdet måles til 23 % konstant i gangene, det vanlige i tørr luft er knappe 21 %. Antagelig, ble vi fortalt, skapes oksygenet i forbindelse med kjemiske reaksjoner mellom luften og de mange keramiske steinene hvor O₂-innholdet er målt til 36,5 %. Målingene er i alle fall pålitelige nok. Ro og konsentrasjon er to ord som faller inn, også velbehag, temperaturen på ca. 12 grader følte ikke på noe tidspunkt kald. Særlig opplevdes meditasjonsrommet lengst inne – og større enn rommene før – beroligende og avklarende.

Målinger gjort der, ca. 220 m inne i tunellene, har påvist et svært høyt tall av negative ioner, dvs. 18 000 per cm³ luft. Luft med overskudd av negative ioner får vi vanligvis i strandkanten, ved havet, i skogen og spesielt ved fossefall. Da blir vi energiske, friske og glade. Men altså også inne i Ravne sinnrike ganger. I tette boliger og kontorer derimot med mye elektronikk, data, mobiler, trådløst mm brukes de negative ionene opp og vi får hovedvekt på positive ioner.¹³ Også Bovis-målinger oppgis, utviklet av franskmannen Antoine Bovis (1871-1947). Han brukte systemet til å måle livsenergi i mat og drikke. Men hans Bovis-skala er omstridt og betegnes som pseudo-vitenskap av skeptikere.¹⁴ For guidene lot de ulike målingene til å ha stor betydning. Den ingeniørutdannede Irmaz, vår andre guide, som ledet oss i gangene var svært meddelsom også om sitt syn på pyramidene, dels ut fra egne perspektiver. Han så dem som linket sammen i et globalt nettverk, og han fortalte at hans arbeid nå siktet mot en bokutgivelse om temaet. Et spennende prosjekt som sikkert vil føye noe til det som allerede er skrevet om slike forbindelseslinjer.

Til Månepyramiden – bonden som varslet

Vår andre dag i Visoko besteg vi Månepyramiden. Sammen med Solpyramiden og Dragepyramiden dannes det et likesidet triangel med en sidelengde på 2180 m, målt fra sentrene på toppen av hver pyramide. Geometri og matematiske sammenhenger er også egyptologiens felt – så her burde det kunne nikkles gjenkjennende. De kolossale strukturene er nemlig skrevet inn i landskapet både i Egypt og Bosnia, først ved at de fire sidene er rettet mot kardinalpunktene eller himmelretningene med et minimum avvik som for Solpyramidens del sågar overgår Keopspyramiden.¹⁵ Utgravninger har også vist platedekning på Månepyramiden. Vi så slike tre steder. Det siste stedet ble vi guidet av en lokal bonde som faktisk kom oss løpende til unnsetning da han så at vi ville komme til å gå forbi. På toppen av Månepyramiden er den ene siden mot øst flatet ut som et platå. Som for Solpyramiden er det også her tildekket med steinplater i ulike størrelser. Det foregår daglige utgravninger også her, utført av frivillige arbeidslag fra ulike land. Av den hovedansvarlige for utgravningen, en lokal entusiast, fikk vi vite at en gruppe dansker var på vei. Vi så en rekke telt stå klar for overnatting.

Utsyn mot Månepyramidens vestside.

Om georadar og geometriske sammenhenger

Om pyramider ikke er gravkamre, er de selv vanligvis begravd, dekket av jordlag og vegetasjon. De fremtrer slik i alle verdensdeler, i Kina, Mellom- og Syd-Amerika, som i Bosnia.¹⁶ Det er kanskje hovedgrunnen til at de så lenge har vært oversett. Georadarmålinger er imidlertid utført. Det er en teknikk der en kan påvise dybde til fast fjell, men også grunnvannstrømmer, hulrom og sprekker. Undersøkelsene utelukker at de Sol- og Månepyramidene er fast fjell. Dragepyramiden er ikke undersøkt; den er som vi fikk vite, i privat eie. Det samme gjelder så vidt vi vet, også de to andre: Kjærlighetspyramiden og Moder jord-tempelet. Avstandsmålinger mellom pyramidene er nevnt allerede. I et avsluttende kapittel av Osmangichs bok skriver Aleksander Putney om sin forskning som avdekker svært nøyaktige geometriske sammenhenger mellom de fem pyramidene og tumulusene som er funnet. En lengde på 220 m går igjen og danner et mønster der samtlige byggverk er plassert i nøyaktige forholdstall til hverandre.¹⁷ Sol- og Månepyramidene har et trekk som deles med mange megalittiske byggverk: nøyaktige innstillinger mot solhvervidene eller jevndøgnene. I Visoko kastes mot kveldingen – ved sommarsolhverv – en skygge på Månepyramidens vestside idet Solpyramiden en tid skygger for solen.